

Locus virtututtm, Kulturen 24, Lund

Antikvarisk rapport 2011

Carita Eskeröd

Kulturen, Lund 2011

Antikvarisk förundersökning

Locus Virtutum, Kulturen i Lund.

Carita Eskeröd

Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige

regionmuseet lund, <http://www.kulturen.com/>

Box 1095

221 04 Lund

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	sid 5
2. Administrativa uppgifter	sid 5
3. Aktuell skyddsstatus	sid 5
4. Byggnadshistorik	sid 6
5. Exteriör byggnadsbeskrivning	sid 9
6. Interiör byggnadsbeskrivning	sid 15
7. Kulturhistoriskt värde	sid 16
8. Källor och litteratur	sid 17
9. Bilagor	sid 17

1. Bakgrund

Under februari 2011 utfördes en antikvarisk förundersökning av "Locus Vitrtutum" på Kulturen i Lund. Byggnaden står på sin ursprungliga plats inom det område som idag utgör den norra delen av museiområdet Kulturen i Lund. Förundersökningen utgör en fristående undersökning av de kulturhistoriska värdena i miljön. Undersökningen ska fungera som ett underlag för projektering och vid bedömning av kulturvärdena i byggnaden. Byggnadens funktion planeras att delvis ändras från kontor till ett handikappanpassat café på nedre plan.

2. Administrativa uppgifter

Objekt: Locus virtutum

Fastighetsbeteckning: Kulturen 24

Kommun: Lund

Byggherre/beställare: Kulturen i Lund

3. Aktuell skyddsstatus

- Gällande stadsplan är från 1986. Byggnaden ligger inom område markerat med Km, museum. Planbestämmelserna syftar till att den ur kulturhistorisk- och stadsbildssynpunkt värdefulla bebyggelsen skall kunna bevaras liksom den befintliga vegetationen.
- Byggnaden behandlas i Bevaringsprogrammet Lunds stadskärna Krafts rote och är rödmarkerad, vilket innebär att byggnaden utgör en sådan särskilt värdefull byggnad som avses i 3 kap 12§ PBL, plan och bygglagen, (nya PBL 8 kap 13§) d.v.s. byggnader som är särskilt värdefulla ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär. Byggnader av denna karaktär får inte förvanskas.
- Begreppet "varsamhet" är lagstadgat i PBL och gäller all bebyggelse. 3 kap 10§ PBL (nya PBL 8 kap 17§) "Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara".
- Kvarteret Kulturen 24 är område av riksintresse för kulturmiljövården, riksintresseområde Lunds stadskärna M87 och skyddas genom Miljöbalken.
- Kvarteret ingår i Länsstyrelsens Kulturmiljöprogram för Skåne, Särskilt värdefulla kulturmiljöer i Skåne.
- Byggnaden ligger inom område för fast fornlämning Lunds stadskärna varför alla markinsgrepp kräver tillstånd från Länsstyrelsen enligt KLM 2 kap.

4. Byggnadshistorik

Locus virtutum, dygdernas hus, står på sin ursprungliga plats som idag utgör en del av museiområdet Kulturen i Lund. Byggnaden är uppfört i två etapper 1818 och 1832. År 1898 köptes tomten med byggnader av Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige. Byggnaden har fått sitt namn för att motväga det blodsdåd som skett inom Locus peccatorum, syndernas hus, väggar.

Den första tomten som Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige köpte benämndes tomt nr 35 C Krafts rote, tomten där Herrehuset står. Därefter köptes tomt 35 A och B, där Locus virtutum står på tomt 35 B. De tidigaste underrättelserna om den gård och tomt som 1758 fick 35 som fast nummer är de som meddelas i 1691 års sjättepeningslängd. Tomten bytte ägare flera gånger och 1808 köptes den av Per Henrik Ling, dåvarande fäktmästaren i Lund. Han bodde i en korsvirkeslänga (Lindforska huset) längs med Adelgatan. År 1811 styckade han av den västra delen med de hus vi idag kallar Locus peccatorum (35 A), Locus virtutum och Lindforska huset (35 B) från tomten där Herrehuset står som fick beteckningen 35 C.

Locus virtutum var ursprungligen ett av tre uthus till det Lindforska huset. Det Lindforska huset är uppfört ca 1775 och bär sitt namn efter professor Anders Otto Lindfors som ägde huset 1818-1841. Den norra delen av Locus virtutum byggdes ca 1818 av professor Lindfors som stall, loge, vagnslider, mangelbod och drängkammare och var invändigt försedd med brädloft utom över logen. År 1828 hade byggnadens funktion omdisponerats så tillvida att mangelbod och vagnslider hade flyttats till annan plats och i stället fanns här ett foderhus och ett avträde, avstängt med bräder. I stallet fanns tre hästspiltor och tre spiltor för nötkreatur. I brandförsäkringshandlingarna beskrivs byggnaden som en korsvirkesbyggnad i eketimmer med bränd sten i ytterväggarna samt furutimmer och råsten¹ i skiljeväggarna. Byggnaden var 26 x 14 alnar och dess höjd var en våning. Taket var klätt med tegel.

¹ Obränd lersten.

Figur 1. Den norra fasaden av Locus virtutum till vänster i bild år 1931. Källa: Arkiv Kulturen i Lund. B3550.

Mot söder byggdes 1832 en vinkelbyggnad till denna norra del. Vinkeldelen var inredd som vagnsport, vedbod och huggehus. Även denna uppfördes i ekekorsvirke med bränd sten i ytterväggarna och råsten i skiljeväggarna. Huset var 14 x 11 $\frac{1}{4}$ alnars envåningshus. Taket var klätt med tegel. Ett par större portar med en lämm ledde till vagnsporten och två par halvdörrar till de andra lokaliteterna och huset hade ett par fönster.

Efter professor Lindfors död, 1841, byggdes hela byggnaden successivt om och inreddes med bostäder, vilka huvudsakligen hyrdes ut till studenter. I Lund spelade studentkasererna en betydelsefull roll i studentlivet och många hus runt om i staden var inredda med studentrum.

Figur 2. Den södra delen av Locus virtutum till höger i bild sett från öster år 1898. Källa: Arkiv Kulturen i Lund

Figur3. Maria Engström-Olsson framför södra gavelfasaden till Locus virtutum år 1907. Här är putsens struktur grövre och ojämna än idag och fönstren är större och indelade i sex rutor. Fasaden skulle kunna tolkas som gul och fönstren som gröna eller röda med vita omfattningar. Källa: Arkiv Kulturen i Lund.

1874 års brandförsäkringshandlingar beskriver byggnaden enligt följande. Den södra delen var inredd till bostadshus med sju par fönster. Den hade två förstugor med trappa till vinden där en kammare var inredd. Bottenvåningen var indelad i tre rum, samtliga med papperstapeter och glaserade kalkelugnar. Den norra delen omnämns vara omändrad till bostad innehållande en förstuga, ett större och ett mindre boningsrum med tapetklädda väggar och glaserade kakelugnar, en köksspis av järn, vedbod och stall. Kanske var förstugan så stor att den kunde rymma en kokvrå.

Sedan Kulturen i Lund köpte byggnaden har funktionerna varierat. År 1918 beskrivs huset som bildhuggarskolan. På 1930-talet byggdes huset om för Kulturens konstslöjdsanstalts vävutbildning och i den norra delen har fram till 1980-talet funnits textilkonserveringsverkstad. Idag används byggnaden som kontor och förråd.

5. Exteriör byggnadsbeskrivning

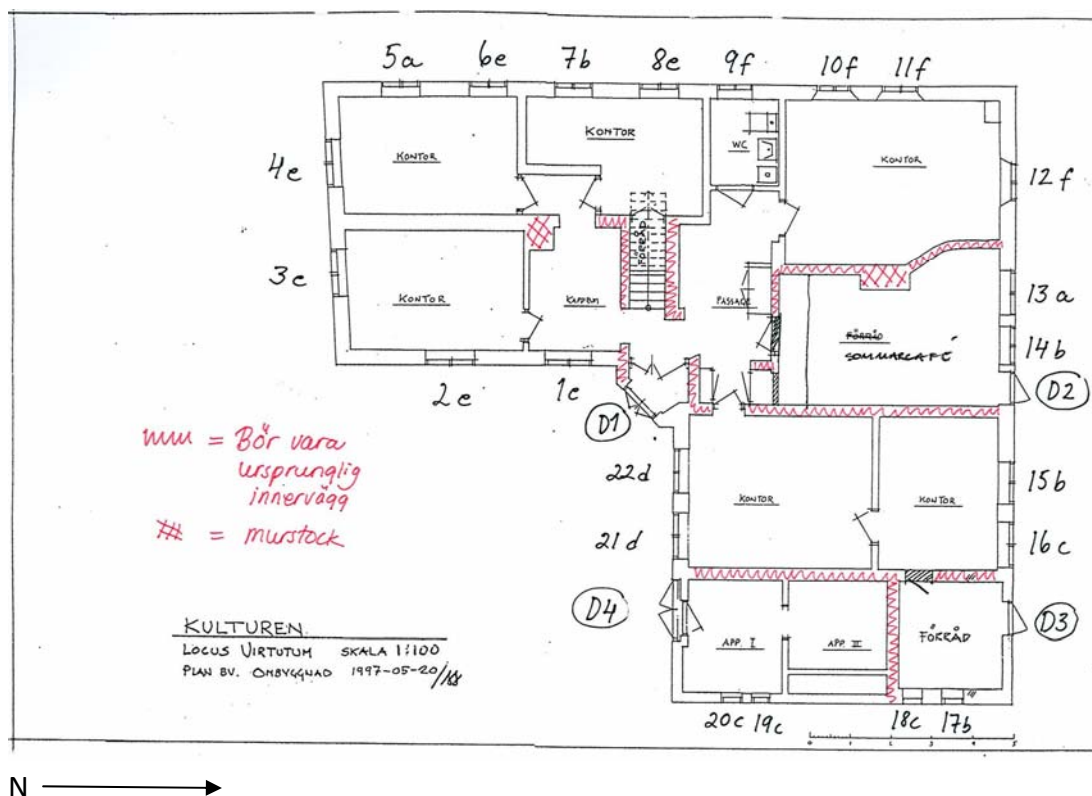
Byggnaden har en L-formad plan med huvudingången i vinkeln i söder. Vid det nordvästra hörnet finns en mindre tillbyggnad. Byggnaden delas här upp i den norra delen och den södra delen enligt historiken ovan.

Kända ombyggnader

1800-talets mitt	ombyggnad till bostad
1930-talet	ändring av vävskolans rumsindelning
1950	exteriör renovering
1972	renovering av fasad, dränering
1991-92	renovering
1996-97	ombyggnad, mögelsanering, putsarbeten

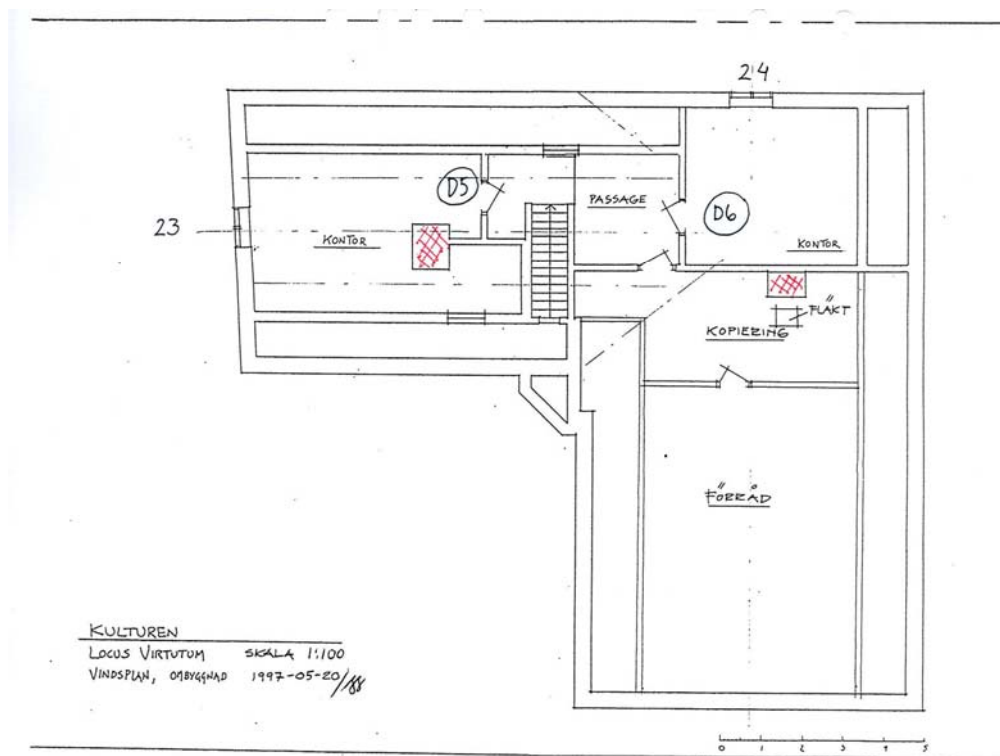
Fönstertyperna redovisar endast olika modeller som finns i huset och ungefär den tid som de var vanligt förekommande i Sverige.

a. sen 1800-talsmodell	b. sent 1800-tal till 1920-tal
c. ca 1800 – 1940	d. första halvan/mitten av 1900-talet
e. mitten av 1900-talet	f. mitten av 1900-talet

Figur 4. Övre plan. Fönster numrerade från 1-22 med bokstavsbenämningar a-f. D står för dörr.

Nedan: Figur 5. Nedre plan

Den norra delen

Byggnaden står på en fogad, delvis putsad naturstenssockel som följer markens sluttning och är därmed något högre i söder. Stommen består av rödfärgat bilat korsvirke med vitmenade putsade fyllningar av tegel. Korsvirket är synligt förutom mot söder där hela fasaden är putsad och vitkalkad. Korsvirket är huvudsakligen i ek, utbytta delar är delvis cirkelsågade troligen i furu. Stolparna vilar delvis direkt mot sockelstenarna delvis på syll-
len, den västra gavelfasadens syll är nyare. I det nordöstra hörnet förstärker järnband konstruktionen. Väster om fönster 13 på den norra fasaden finns en numrering på en löshult. Det västra gavelröstet är klätt med rödmålad locklistpanel med kontursågade nedre kant. Ventilationsöppningar förekommer på fasaden.

Sadeltaket är klätt med enkupigt lertegel, gulsiftande mot norr och rött mot söder. På det norra takfallet sitter en skorsten i rött tegel som är bredare nertill och med utkragande krön täckt med en plåthuv. Plåttäckningar är av koppar eller brunmålad plåt. Vindskivorna är breda, rödmålade med dekorativ ände. Gavelspetsarna kröns av gavelprydnader. Hängrännor och stuprör är av koppar.

Fönstren sitter i liv med fasaden, sinsemellan symmetriskt placerade i korsvirkesfack ovan löshulten. På norra och östra fasaderna är fönstren grönmålade antingen enlufts- eller tvålufts-
fönster där varje luft är indelat i sex rutor. Mot söder har fönstren två lufter, de är brunmålade och indelade i två rutor i varje luft. Hörnbeslagen och gångjärnen samt haspar varierar i utförande vilket visar att fönstren är av olika ålder. Fönster 13-16 har helt eller delvis valsat glas, övriga fönster har modernt planglas.

Mot norr finns två dörröppningar. Den östra dörren (D 3) består stående brädor och den västra (D 2) är en dubbeldörr av stående brädor. Båda dörrarna är grönmålade med svartmålad bandgångjärn. Dörr 2 är ca 74 cm bred med nivåskillnad utomhus på ca 10 cm och inomhus ca 20 cm. Dörr 3 är ca 75 cm bred med en nivåskillnad på ca 1 cm.

Vid det nordvästra hörnet finns ett tillbyggt trädgårdsförråd från 2009. Den är i regelkonstruktion, klädd med rödfärgad locklistpanel och står på en gjuten grund. Pulpettak
et är klätt med enkupigt rött taktegel och mot norr finns två enkla bräddörrar.

Figur 6. Västra gavelfasaden med bred locklistpanel i gavelröset.

Figur 7. Östra och norra fasaderna.

Bevarat-förändrat

Stommen (takstolar har inte varit möjliga att studera) och takteglet är sannolikt till största delen bevarat. Vissa korsvirkestimror och syllen i väster är utbytta till nyare cirkelsågat virke. Fönsteröppningarna och fönstren har sannolikt ökat i antal när huset byggdes om till bostad/studentkasern under 1800-talet. Fönster 5 kan vara original eftersom drängkammaren bör ha funnits i detta rum där murstocken finns. Dörr 2 och 4 är troligen ursprungliga dörröppningar. Dörr 4 mot söder har en äldre dörrkarm, dörrgångjärn och överljus emedan dörren är nyare, kanske från 1930-talet. I stolpen vid dörr 3 finns spår från att här suttit en löshult. Vilket tyder på att det varit ett korsvirkesfack. Fönster 16 har enligt fotografi varit en dörröppning åtminstone fram till 1930-talet. Skorstenen är nyuppmurad och har fått en enklare utformning än tidigare samt plåthuv. Teglet är sannolikt delvis återanvänt.

Kultuhistoriskt skyddsvärda byggnadsdelar och detaljer (se bilaga2)

- Stomme (fasader i tegel och korsvirke)
- Numrering på löshult i norr
- Fönster 12-20 (glas, bågar, karmar, haspar)
- Dörröppning och dörr 2
- Överljus till dörr 3
- Dörröppning 4, dörrkarm
- Taktegel
- Skorstenstegel
- Locklistpanel och gavelprydnader

Den södra delen

Byggnaden står på en fogad naturstenssockel som följer markens sluttning och är därmed något högre i söder. Stommen består av korsvirke med fyllningar av bränt tegel. Hela fasaden är slätputsad och vitkalkad. På den södra gavelfasaden inramas fönstren av

slätputsade något utskjutande vita omfattningar. Takstolarna som är synliga på kattvinden mot väster är av bilat virke. Ventilationsöppningar förekommer på fasaden.

Figur 8. Södra delens östra fasad och norra delens södra fasad.

Figur 9. Södra gavelfasaden.

Sadeltaket är klätt med enkupigt rött lertegel. Mitt pånock sitter en skorsten i rött modernt tegel. Den är bredare nertill och har utkragande krön täckt med en plåthuv. Plåttäckningar är av koppar eller brunmålade plåt. Vindskivorna är breda, rödmålade med dekorativ ände. Gavelspetsarna kröns av gavelprydnader. Hängrännor och stuprör är av koppar.

Fönstren sitter i liv med fasaden, sinsemellan symmetriskt och följer korsvirkesfacken ovan löshulten. Fönstren är brunmålade tvåluftsfönster indelade i två rutor i varje luft. Hörnbeslagen varierar i utförande vilket visar att fönstren är av olika ålder. I vinkeln mot söder finns huvudentrén (D1) till huset. Pardörren är en brunmålade fyllningsdörr med överljus av valsat glas. Dörren har kraftiga gångjärn med knopp, troligen från tidigt 1800-tal. Dörrbredd ca 105 cm. Nivåskillnad utomhus ca 28 cm.

Arkivmaterialet är delvis svårt att tyda så tillvida vad som planerats och vad som verkligen utförts. Kostnadsberäkning: Delvis nya taksparrar vilka täckes med brädor och papp, ribbas, läktas varpå gamla takpannor uppsattes. Fasadputsen repareras och avfärgas, korsvirket repareras och målas. Fönster och dörrar målas. Möjligtvis gäller detta hela byggnaden och inte bara den södra delen. Södra gaveln: utvändigt tegelmur ommuras eller justeras, råtegel i yttermur ersättes med tegel, råtegel invändigt behålles, 2 st nya stolpar av ek insättes, 2 st lösholt uppflyttas till fönster, ny lejd av kärnfuru inlägges över fönster, nytt hanband av ek, 1 st stolpe skarvas, befintliga fönster flyttas i sidled, innersida av gavel lagas.²

² Kulturens arkiv LXI:6

Figur 10. Södra gavelfasaden under renovering 1950. Här kan man genom teglets placering i korsvirkesfacken se att fönstren tidigare varit större. Observera skorstenarnas utformning. Källa: Arkiv Kulturen i Lund. D.229:33.

Bevarat – förändrat

Stommen är sannolikt till största delen bevarad. Vid renovering år 1950 kan delar av virket i korsvirkeskonstruktionen ha blivit utbytt, virket ser något rötskadat ut på fotografier från tillfället, figur 10. Samtliga fönster är utbytta under 1900-talet, eventuellt fönster 5 undantaget. Fönster och dörrar är styrda till korsvirkets fack och placeringen har därför knappats ändrats radikalt genom tidens gång. På fotografi från 1898 och 1907 är fönstren större än idag, de har två lufter indelade i tre rutor i varje luft. På samma plats på den södra gaveln på 1950-talet har de två lufter indelade i två rutor i varje luft men med beslag från sent 1700-tal/tidigt 1800-tal. Idag är dessa ersatta med fönster från troligen 1970-talet. Fönstren har alltså bytts ut vid flera tillfällen. Skorstenen är nyuppförd i modernt tegel men har samma placering och liknande utkragning som tidigare fotografier visar.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnadsdelar och detaljer (se bilaga 2)

- Stomme (fasader i tegel och korsvirke, takstolar)
- Skorstensplacering
- Taktegel
- Entréparti, D1
- Gavelprydnad

6. Interiör byggnadsbeskrivning

Bottenvåningen är indelad i sex kontorsrum, sommarcafé, förråd, två apparatrum, wc samt passage och kapprum med trappa till ovanvåningen. Interiören är renoverad på 1990-talet med nya ytskikt, lister och dörrar. Väggar och tak är klädda med vitmålade skivor, äldre mellanväggar är slätputsade och vitmålade. Golven är av bräder eller klin- kers. Innerdörrarna på nedre plan är 82 cm breda. Övre plan är indelat i passage med trappuppgång, två kontorsrum, förråd och kopieringsrum. Ytskikten är från 1990-talet och består av målade skivmaterial där ett rum har tapeter, golv av bräder. Dörrarna på övre plan, D5 och D6, är fyllningsdörrar med tre respektive fem fyllningar. Dörr 5 har trycke av dansk modell från tiden kring 1900 och vanligt förekommande i södra Sverige³. I förrådet (i nordost) finns en bilad spännbjälke, träbjälke, som sitter mitt i rummet i längdriktning ca 40 cm ovan nuvarande golvnivå. I vardera delen finns en murstock.

Bevarat – förändrat

Funktionen har förändrats över tid och därmed har planlösningen och rummen byggts om efter behov vid flera tillfällen.⁴ Flera ombyggnader har varit genomgripande och ovarsamma. Innerväggar som kan vara original är markerade på planritning, figur 4 och 5. Murstockarna står troligtvis på ursprunglig plats åtminstone sedan huset byggdes om till studentkasern/bostad. På bottenvåningen i en skrub i den norra delen finns revete- rat och putsat tak bevarat.

Det är svårt att rekonstruera hur rummen disponerades vid den ursprungliga funktionen. I den norra delen kan dörr 4 ha lett in till vagnsporten och dörr 2 till drängkammaren. I den södra delen är troligen trappans placering samma som när här fanns studentkasern med ett rum på vinden. Som studentkasern kan den södra delen ha haft samma rums- fördelning som idag. Fönster 1 och 2 kan ha varit dörrarna och då stämmer övriga fönster överens med antalet 7 som angavs i brandförsäkringshandlingarna.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnadsdelar och detaljer (se bilaga 2)

- Murstockar
- Dörr 5 och 6
- Spännbjälke i ovanvåningens förråd
- Reveterat tak i skrub på nedre våningen
- Innerväggar markerade på ritning, figur 4

³ <http://www.byggfabriken.com/>

⁴ Se ritningar i bilaga.

7. Kulturhistoriskt värde

Byggnaden karaktäriseras genom korsvirkesstommen med röd timra och vita fack samt volym och placering intill bostadshuset som det tillhört.

Byggnadens primära kulturhistoriska värde är det miljömässiga värdet. Trots att bland annat fönster, dörrar, skorstenar och putsens ytstruktur förändrats, har byggnaden tack vare den tidstypiska exteriöra utformningen stora miljömässiga värden.

Byggnaden som står på sin ursprungliga plats tidigare benämnd tomt nr 35 B, är en av de första tomterna som Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige köpte in. Byggnaden ingår i ett rumsligt sammanhang både på Kulturen i Lund och i staden Lund. Byggnaden är en representant för alla de uthus och gårdshus som till stor del försvunnit i Lund och även på Kulturen i Lund. Husets funktion har genom tiden följt det behov och den ekonomi som varit rådande, från uthus till studentkasern och till museiändamål. Byggnaden har ett samhällshistoriskt värde både som en byggnad på sin ursprungliga plats med varierad funktion och som en av Kulturens första byggnader inom museiområdet.

Byggnadssättet korsvirkestomme är typiskt för södra Skåne, både för bostadshus och för uthusbyggnader. Huset är därför en god representant för det Skånska byggnadsskicket. Även materialet är tidstypiskt och till stor del original, timror i ek och fyllningar av tegel, kalkputs och kalkfärg samt taktegel. Stommen och exteriören är bevarad trots ombyggnader medan interiören har förändrats kraftigt efter olika tiders behov. Byggnaden med sin bevarade stomme och exteriör representerar byggnadshistoriska värden.

8. Källor och litteratur

Arkiv

Kulturen i Lund

Internet

<http://www.byggfabriken.com/>

Litteratur

Eriksson, Gunilla (red.) (1977). *Kulturen runt*. Stockholm: Trevi

Karlson, Willam (1938). *Kulturens äldsta tomt, dess ägare och bebyggelse från 1690-talet*. I: *Kulturen en årsbok 1938*. Lund.

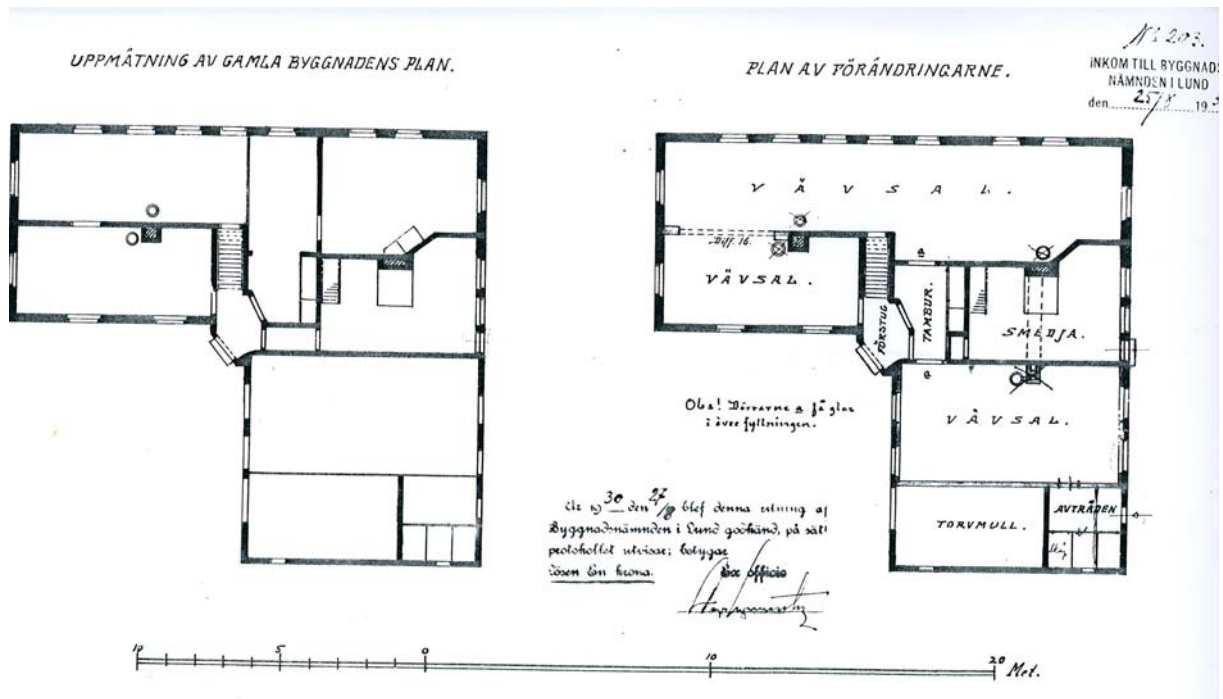
Åsgrim-Berlin, Agneta & Andersson, Inger (red.) (1983). *Lunds stadskärna: bevaringsprogram. Krafts rote*. Lund: Bevaringskommittén, Fastighetskontoret

9. Bilagor

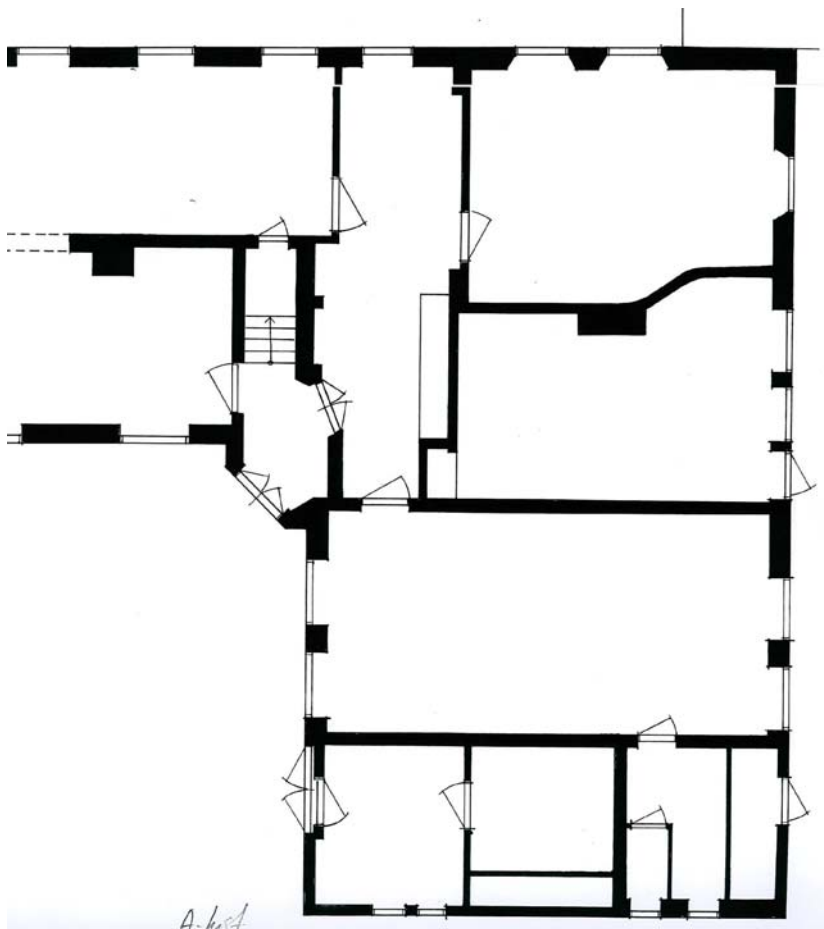
Bilaga 1. Ritningar 1931, 1985, 1991

Bilaga 2. Fotografier av kulturhistoriskt värdefulla byggnadsdelar och detaljer

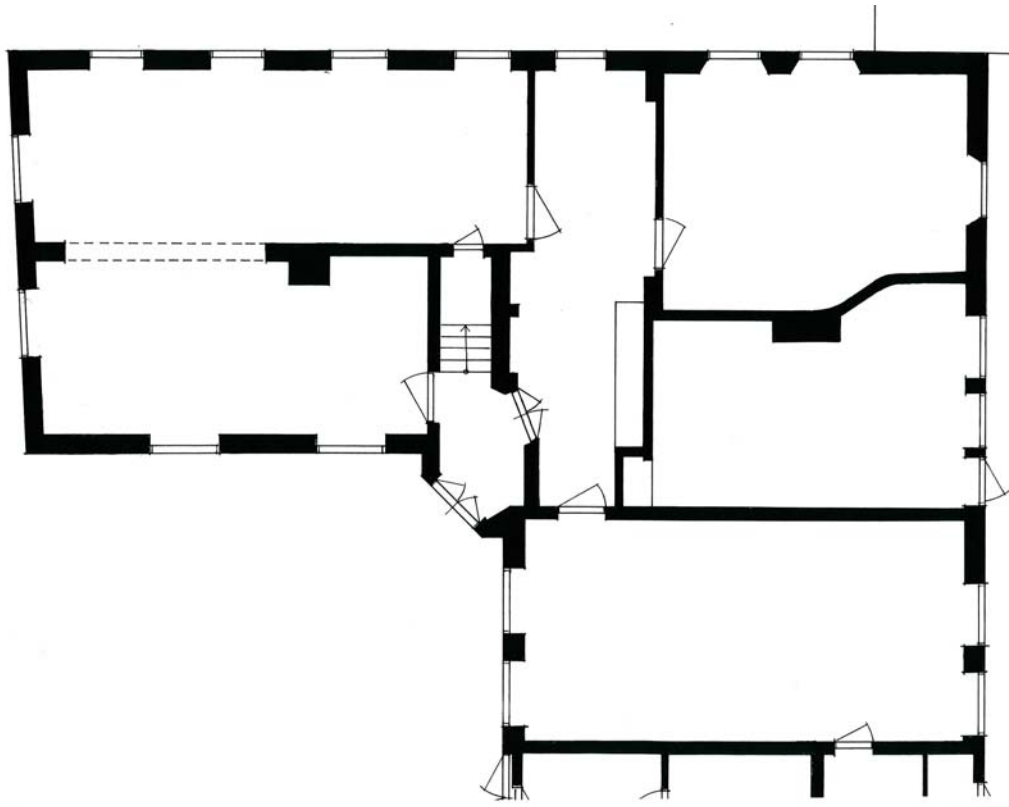
Bilaga 1.

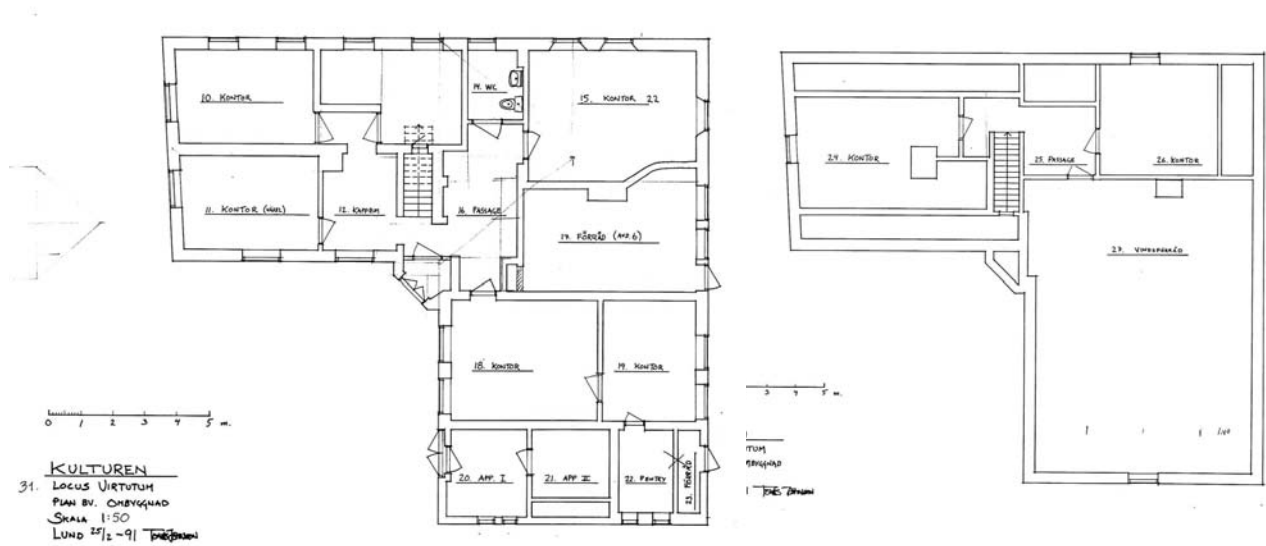
Bottenplan 1930. Källa: Arkiv Kulturen i Lund.

Norra delen. 1985. Källa: Arkiv Kulturen i Lund.

Södra delen 1985. Källa: Arkiv Kulturen i Lund.

*Nedre plan 1991.
Källa: Arkiv Kulturen i Lund.*

Övre plan 1991.

Bilaga 2.

Numrering på lös-bult, norra fasaden.

Fönster nr 14 och 13.

Exempel på hasp fönstertyp a och b.

Dörr 2. Nivåskillnad innanför dörr 2.

Dörr 3 med överljus

Dörr 4 med äldre karm, gångjärn och överljus.

Skorstenstegel och placering, norra delen.

Locklistpanel i västra gavelröset och gavelprydnad.

Takstol vid kattvind på den södra delen mot väster. Entréparti dörr 1 i det södra hörnet.

Dörr 5 och 6.

Spännbjälke i förråd på övre plan i den norra delen.

Reveterat tak i skrubbs på nedre plan.